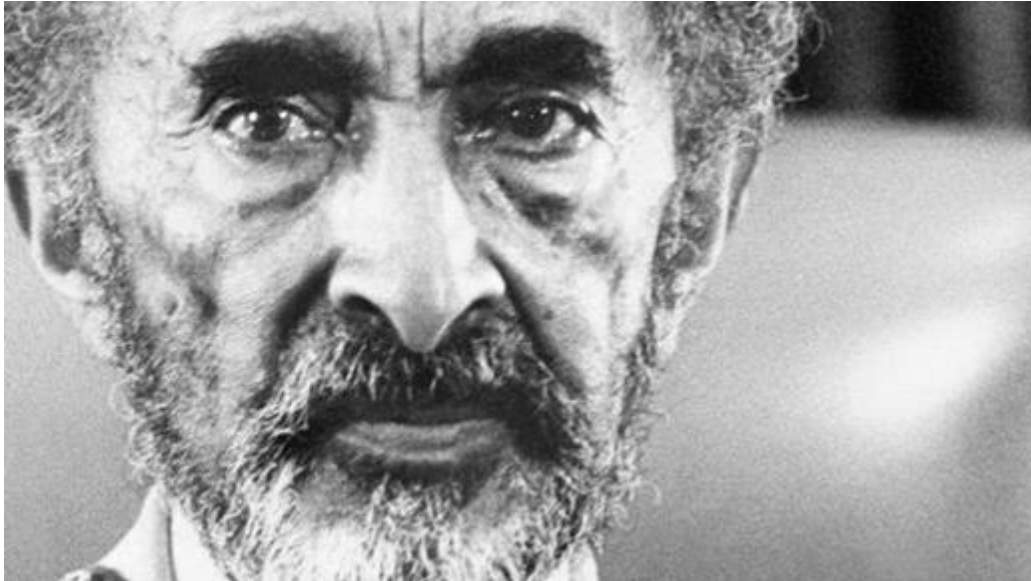

ተፈሪ መኮነን “ሃይለ ሰላሰ” ክብሪ ዘይግብኦ መራሐ.

ዶ/ር አሕመድ ሓሰን ድሕሊ.

ሕብረት አፍሪቃ አብዚ ብ10 ለካቲት 2019 ኣብ ዋና ከተማ ኢትዮጵያ-አዲስ አበባ ዘቃንዖ መበል 32 ሰፍሶ ናይ መራሕቱ ጉባኤ፡ ኣብ ቤት ጽሕፈቱ ነቲ ካብ 1930 ክሳብ 1936 ጸኒሑ ኸኣ ካብ 1941 ክሳብ 1974 ንኢትዮጵያ ዝገዘኦ መስፍናዊ መራሐ ናይ መዘከርታ ሓውልቲ ብምስርሑ ዘግባእ ታሪኻውን ፖለቲካውን ተገግሶ ወሲዱ። ምክንያቱ እቲ ስርዓት በዚ ዝሰዕብ ምክንያታት ብህዝብታት ኢትዮጵያ ይኹን ህዝብታት አፍሪቃ ክብሪ ዘይተዋህቦ መራሐ ስለዝኾነ።

1-ተፈሪ መኮነን ብ2 ሕዳር 1930 ብዋጋ ረብሓታት ህዝብታት ኢትዮጵያ ናይ'ታ ኣብ ባይታ ህላወ ዘይነበሩ ኢምብራሎርያ መስፍናዊ ኢብራሎር ኮይኑ ተመዘዙ።

2-ፋሽሽታዊት ኢጣልያ ኣብ 1936 ንኢትዮጵያ ወሪራ ምስ ሓዘታ፡ ሃይለ ሰላሰ ሂወቱ ንምድሓን ሃዲሙ። ናብ ብሪጣንያ ብምኻድ ንሓሙሽተ ዓመት ኣብ ከተማ ባስ

ተቀሚጠ።። ኣብ ካልኣይ ኩናት ዓለም ፋሽሽታዊት ኢጣልያ ተሳቢራ ኪዳን ሓይልታት ንኢትዮጵያ ሓራ ምስ ኣውጽኡዋ ኸኣ'ዩ ኣብ 1941 ተመሊሱ።። ኪዳን ሓይልታት ድማ ኣብ ኢትዮጵያ፡ ቀርኒ ኣፍሪቃን መላእ ኣፍሪቃን ንኣጀንዳኦም ምእንቲ ከገልግል መፍትሕ ሰልጣን ኢትዮጵያ ኣረኪቦምዎ።። ንሱ ኸኣ ብወገኑ ንህላወ ቤት ጽሕፈት ናይ'ቲ ኣብ 1963 ዝተመሰረተ ውድብ ሓድነት ኣፍሪቃ ኣብ ኣዲስ ኣበባ ብምምዘማዝ እሙን ከዳሚ ኮይኑ ኣገልጊሉዎም።።

3- ሃይለ ሰላሰ ብኣፍልጦ ምዕራባውያን ሓይልታት፡ ኢትዮጵያ ኣብ መግዛእቲ ዘይወደቀት እንኮ ኣፍሪቃዊት ሃገር'ያ ዝብል ተዋስኦ ኣገባብ-ሱ።። ነዚ ታሪኻዊ ጌጋ'ዚ ብርክት ዝበሉ ሰባት ጥራሕ ዘይኮኑ፡ ንባዕሎም ዝበዘሉ ኢትዮጵያውያን ከም ሓቂ'ዮም ተቀቢሎምዎ።። እንተ'ኾነ ግን እቲ ዘዩካትዕ ታሪኻዊ ሓቂ ከምዚ ኣቀዲምና ዝገለጽናዮ ኢትዮጵያ ኣብ ትሕቲ መግዛእቲ ኢጣልያ ንሓሙሽተ ዓመት ካብ 1936 ክሳብ 1941 ተሸሚማ እያ።። ብሰራዊት ኪዳን ሓይልታት ካብ መግዛእቲ ኢጣልያ ድማ ተገላጊላ።።

4-ታሪኻውያን መራሕቲ ኣፍሪቃ ከምኒ ክዋሚ ኒክሮማን ጀማል ዓብደልናስርን ዝኣመሰሉ ንመግዛእቲን መግዛእታውያን ስርዓታትን ብምምካት፡ ንሰውራውያንን ሰውራታትን ሓጊዞም እዮም።። ሃይለ ሰላሰ ግን መግዛእቲ ዝሰርሖ ስርዓት እዩ።።

5-ሃይለ ሰላሰ ኣብ ቀርኒ ኣፍሪቃ ብፍላይ፡ ኣብ መላእ ኣፍሪቃ ድማ ብሓፈሻ፡ ናይ ምዕራባውያን ግዛእቲ ሓይልታት መኸወሊ መጋሪጃ ኮይኑ ኣገልጊሉ እዩ።። ስለዚ ኸኣ ብዙሓት ናይ ምዕራብ ማዕከናት ዜና ብዛዕባ ናይ ይምሰል “ኢምብራጦርያኡ” ታሪኻዊ መሰረት ዘይብሉ መበቆላዊ ዘርኡን ብዙሕ ኣቃሊሖን እዩን።።

6-ስርዓት ኢትዮጵያ ኣብ ኢትዮጵያ መሰፍንነት ብምስራጽ ዓሌታዊ ፍልልያት ኣዕሚቑ እዩ።። ኣብ መጀመርታ ሰብዓታት ናይ ዝሓለፈ ክፍለ ዘመን እታ ሃገር ኣብ ሓለገጊ ጥሚት ሸሚሙዋ።። ከም ውጽኢቲ ከኣ ኣምኣት ኣሸሓት ኢትዮጵያውያን

ጸኒቶም። ብዛዕባ'ቶም ብጥሚት ዝቅዘፉ ኢትዮጵያውያን ከይገደሶ ድማ ኣብ ቅድሚ ካሜራታት ሰኣልቲ ንኣኽላባቲ ካብ ኤውሮጳ ዝመጸ ምሩጽ ስጋ ከብልዕ ተራእዩ።

7- ሃይለ ሰላሰ ድሕሪ ምብቃዕ ካልኣይ ኩናት ዓለም መሰል ህዝብታትን ሉኣላውነት ሃገራትን ከይዓጀሶ ንጂቡቲ፣ ሶማልን ኤርትራን ናብ መስፍናዊት ሃገሩ ንምጽንባር ፈቲኑ እዩ። ከይሓፈረ ከኣ ንነፍሱ ኣንጻር መግዛእቲ ካብ ዝተቃለሱ ኣፍሪቃውያን መራሕቲ ገይሩ ምቅራቡ እዩ።

8-ሰርዓት ሃይለ ሰላሰ ድሕሪ ካልኣይ ኩናት ዓለም ንኤርትራ ናብ መስፍናዊት ኢትዮጵያ ንምጽንባር ዝገበሮ ፈተነ ፈሺሉዎ እዩ። እንተኾነ ግን ምምሕዳር ኣሚሪካ፣ ኣብ ኤርትራ ካብ 1941 ክሳብ 1952 ብሞግዚትነት ትገዝእ ዝነበረት ብሪጣንያን ውድብ ሕቡራት ሃገራትን እታ ንኤርትራ ትገዝእ ዝነበረት ኢጣልያ ኣብ ካልኣይ ኩናት ዓለም ምስ ተሳዕረት፣ ህዝቢ ኤርትራ ከም'ቶም ኣብ ትሕቲ መግዛእቲ ኢጣልያ ዝነበሩ ህዝብታት ኣፍሪቃ ሕጋዊ ነፍሱ-ውሳኔ መሰሉ ንኸይጥቀም ኣብ 1950 ንኤርትራ ብፈደረሸን ምስ ኢትዮጵያ ኣብ ምቁራን ዘነውርን ሕሱርን ፖለቲካውን ታሪኻውን ተራ ተጻዊቶም እዮም። ብድሕሪኡ ኸኣ ሃገይ ሃይለ ሰላሰ ኣብ 1962 ምስቲ ብውድብ ሕቡራት ሃገራት ዝውከል ኣህጉራዊ ማሕበረሰብ ብምምሸጣር ንኤርትራ ናብ ኢትዮጵያ ጸንቢሩዋ። ሃይለ ሰላሰ በይናዊ ስጉምቲ ብምውሳድ ነቲ ኣብ መንጉ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዝተገብረ ፈደራላዊ ውዕል ከፍርሶ ከሎን ንኤርትራ

ሓንቲ ካብ ኣውራጃታት ኢትዮጵያ ምዃና ክእውጅ ከሎን ኣህጉራዊ ማሕበረሰብ ብጩቕ ኣይበለን።

ኣብ መንጎ ኤርትራን ኢትዮጵያን ዝተገብረ ፈደራላዊ ውዕል ኣብ 1950 ብውድብ ሕቡራት ሃገራት ዝተዳለወ እዩ። ኣብ 1952 ኸኣ ኣብ ተግባር ውዒሉ። ኣብ ትርጉምን መንፈስን ኣብ ገለ ካብ ዓንቀጻት ናይ'ቲ ፈደራላዊ ውዕል ኣብ መንጎ መንግስቲ ኤርትራን መንግስቲ ኢትዮጵያን ፍልልይ ምስ ዘጋጥም ኸኣ ሕጋውን ፖለቲካውን መወከሲ ውድብ ሕቡራት ሃገራት ምዃኑ ይሕብር። እንተኾነ ግን ብምልኡ'ቲ ውዕል እናፈረሰ ከሎ እቲ ሕጋዊ መወከሲ ዝተባህለ ኣስቂጡ። ሰለዚ እትድሃዮ ሰብ ሂወት ዘይብሉ እንተ ድኣ ኮይኑ ዝግበር ነገር የለን።

9-ሰርዓት ሃይለ ሰላሰ ብሓገዝ ኣሚሪካን እስራኤልን ኣብ ሰሳታትን ሰብዓታትን ናይ ዝሓለፈ 20 ክፍለ ዘመን ኣንጻር ሶማል ኣሰፋሕፍሒ ኩናት፣ ኣንጻር ኤርትራ ኸኣ መግዛእታዊ ኩናት ኣካይዱ።

10-ሃይለ ሰላሰ፣ ትምክሕቲ ብዘመልኦ ኣገባብ፣ ዓሳ ንምጥፋእ ባሕሪ ከተንጽፍ ኣሎካ ይብል ነይሩ። እዚ ኸኣ ንሰውራ ኤርትራ ክትድምስስ እንተ ድኣ ኮይንካ ንህዝቢ ኤርትራ ከተጽንት ኣሎካ ማለቱ እዩ። ነዚ መግዛእታዊ ስነ-ምግባር ኸኣ ናይ ዝባደመ መሬት ፖሊሲ ብምኽታል ኣብ ኤርትራ ኣብ 1967 ኣብ ዓይለት፣ ኣብ 1970 ኣብ ያናን ካብ'ቲ ሰውራ ኤርትራ ዝተባርዖሉ 1961 ጀሚሩ ክሳብ'ቲ መስፍናዊ ሰርዓት ኢትዮጵያ ዝወደቀሉ 1974ን ኣብ ካልእ ዝተፈላለዩ ከባቢታት ኤርትራን ገበናት ጃምላዊ ህልቂት ፈጸሙ።

ኣብ መጨረሻታ ግን ሰርዓት ሃይለ ሰላሰ ወዲቁ እምበር፣ ባሕሪ ኣይነጸፈ፣ ዓሳታት'ውን ኣይሞቱን። እኳ ድኣ ሓድነትን ሰነትን ህዝቢ ኤርትራን ሰውራውያን ተቃለስቲ ደቁን ዝያዓ ሰለዝተረረ ንመግዛእቲ ኢትዮጵያ ኣብ 1991 ካብ መላእ ኤርትራ ሓንሳብን ንሓዋሩን ጸሪጉዎ።

11-አብ መጨረሻታ ተፈሪ መኮነን “ሃይለ ሰላሰ” ብቋንቋ አምሐርኛ “ ናይ ሰላሴ ሓይሊ” ዘስምዕ ትርጉም ዘለዎ ኮይኑ፡ ብታሪኻውን ፖለቲካውን መዳይ ግን ብግብሪ ንሰለስተ ዕንወት፡ ህልቂትን ጥሚትን እዩ አረጋጊጹ።

ብድሕሪ’ዚ ኩሉ እምበር፡ ሕብረት አፍሪቃ ነዚ አብ መዘገብ ታሪኽ ኢትዮጵያን ኤርትራን ብፍላይ፡ አብ መላእ አፍሪቃ ድማ ብሓፈሻ ጸሊም ናይ ታሪኽ ምዕራፍ ዘለዎ መግዛእታዊ መስፍናዊ ስርዓት ከመይ ገይሩ’ዩ ናይ መዘከርታ ሓውልቲ አብ ቤት ጽሕፈቱ ክሰርሓሉ ክኢሉ፡ ዋላ ታሪኽ ውድብ ሓድነት አፍሪቃ ብድሕሪ ጉልባብ ሕብረት አፍሪቃ ይምለስ አሎ ማለት’ዩ?!

14 ለካቲት 2019